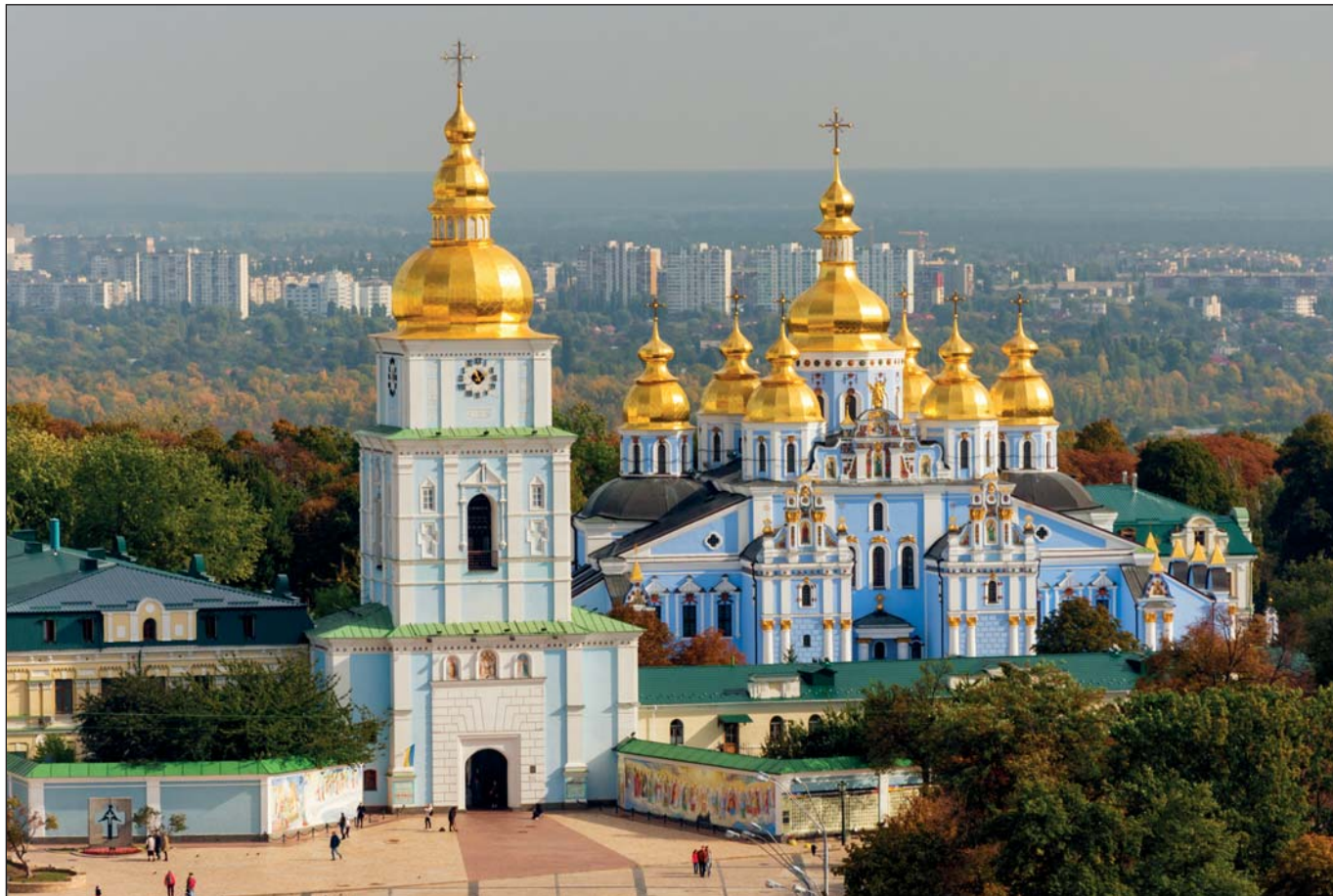

Архангел Михаїл. Храмова ікона Михайлівського Золотоверхого собору. XVII ст.

«АЗЪ МИХАИЛЬ, ВЫШНАГО ПРЕСТОЛА СЛУЖИТЕЛЬ, ВЪ ЗЛАТОВЕРХОМЪ ХРАМЕ ПРЕБЫВАЮ...»

Олена Шапіро
мистецтвознавець,
м. Київ

Частина 3.
Початок див.
«Світогляд», №1, 2, 2021.

Славне відродження оплоту християнської віри – Собору Архістратига Михаїла та монастиря – волею Божою відбулося 9 грудня 1995 року. Президент України **Леонід Кучма**, впроваджуючи в життя державну програму, підписав наказ «Про заходи щодо відтворення видатних пам'яток історії та культури». У 1999 році на День Києва заново відбудований Собор урочисто освятив Святійший Патріарх Київський і всієї Русі-України **Філарет**.

Зацікавлені фахівці упродовж кількох років з великим ентузіазмом працювали з ранку до вечора: вчені досліджили фундаменти та залишки стін зруйнованого Собору, створили план точної реконструкції, користуючись даними та фотографіями 1934 року, зроблених напередодні вибуху. На монастирській території у 1992–1995 роках Інститутом археології НАН України було проведено розкопки під керівництвом **Віктора Харламова**. Результат був вражаючим: під час обстеження ґрунтів під керівництвом археолога **Гліба Івакіна** знайдено понад 300 поховань, фундамент старого храму (можна побачити під товстим склом біля навчального корпусу Богословської Академії) та багато цікавих археологічних знахідок, що стали експонатами музею історії Михайлівського Золотоверхого монастиря.

Величну будівлю Собору Архістратига Михаїла було відтворено архітектором **Юрієм Лосицьким** у 1997–1998 роках, над інтер'єром працювали визначні українські митці, які створили розписи, мозаїки та іконостаси Михайлівського, Катерининського та Варваринського приділів. На фронтоні Собору знову встановили постать Святого Архістратига Михаїла, якого з давнини вшановують як небесного покровителя Києва. Власне, це – лише копія барельєфа, а оригінал сперше перебував у Музеї етнографії та художнього промислу у Львові, потім повернувся до Києва і відтепер експонується в музеї Михайлівського монастиря, що розташований у дзвіниці. Новий барельєф створений з міді і вкритий позолотою за фінансування **братів Кличко**, а на стіні Собору можна побачити дві дошки з прізвищами благодійників – представників України та діаспори в США, які пожертвували кошти на відродження храму.

Церква Іоана Богослова на території Михайлівського Золотоверхого собору

Варто додати, що в оновленому приділі Святої Катерини збереглася давня хрещальня XII століття (значно нижче сучасної підлоги храму, адже за століття рівень землі природно піднявся). До хрещальні ведуть сходи, зверху вона вкрита мережаною сінню, а внизу можна побачити складене із природнього каміння місце для хрещення та відновлені мозаїки з іконами Ісуса Христа, Богородиці, Архангела Гавриїла, Іоана Предтечі, Архангела Михаїла. А під гранітом у хрещальні замуровано капсулу з посланням до нащадків: «Закладено місяця травня, 24 дня у літо 1997 від Різдва Христового на відзнаку початку робіт по відтворенню Михайлівського Золотоверхого собору». Найдавніша збережена перлина обителі – світла й затишна трапезна церква Святого Іоана Богослова – за свою довгу історію теж зазнала пошкоджень, проте волею Божою вже триста років залишається цілою. Церква апостола любові євангеліста Іоана дарує спокій та мир усім, хто заходить сюди помолитися: на віконному стеклі в формі медових сот навіть у холодному листопаді можна побачити махаона, який усамітнівся в теплій церкві за товщею старих стін.

Хроніка церкви Іоана Богослова свідчить про сумні історичні реалії: за радянських часів баню з хрестом було знято, в самій споруді від 1922 року знаходилася студентська їдальня. Відомо, що на війні немає атеїстів, отже після Другої світової війни церкву повернули вірянам, які власним коштом та працею від 1948 до 1949 роки поновили покрівлі бані та пофарбували фасади. Але надалі, вже в період «відлиги», храм Святого Іоана Богослова використовували спочатку як складське приміщення, а пізніше – як спортивну залу.

З урахуванням того факту, що храм є пам'яткою архітектури, держава провела реставраційні роботи: всю будівлю церкви відтворили в стилі бароко XVII – початку XVIII ст., відремонтували перекриття та фасади, дах покрили гонтом, на південному фасаді розібрали стару прибудову 1780 року. Після закінчення ремонту в інтер'єрі храму створили музей кераміки Державного архітектурно-історичного заповідника «Софійський музей»¹.

Лише в незалежній Україні храм Святого Іоана Богослова нарешті став діючим, академічним храмом Богословської Академії, де проходять богослужбну практику майбутні священнослужителі і співає академічний хор.

У складі відновленої Михайлівської обителі є відома зі старовинних гравюр та фотографій дзвіниця, яка має оглядовий майданчик на чудовий панорамний краєвид та електронний годинник з карильйоном: його дзвони щогодини виконують мелодії найвідоміших

Розпис приділу Св. Варвари

¹ Трапезний храм Святого Іоанна Богослова на сайті Михайлівського Золотоверхого монастиря http://www.archangel.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=279:s-on&catid=24&Itemid=49

Сучасний іконостас Собору Архістратига Михаїла

Розпис приділу Св. Варвари

українських музичних творів. На другому ярусі дзвіниці створено церкву на честь трьох святих: **Василія Великого, Григорія Богослова та Іоана Золотоустого**, яку урочисто відкрили в пам'ять жертв голодомору і комуністичних репресій. Освячення храму звершив у 1999 році священноархимандрит монастиря, Святійший Патріарх Київський і всієї Руси-України **Філарет**.

Для всіх, хто зацікавився історією Свято-Михайлівської обителі: в будівлі дзвіниці створено музей. Експонати дають можливість скласти уявлення про стародавній вигляд Собору. Тут можна побачити фотографії, будівельні матеріали, фрагменти фресок, зразки смальти зі стін підлоги старого Собору. Саме тут зберігаються знахідки археологічних розкопок 1994–1999 років, а в центрі експозиції першого залу представлено шиферну різьблену плиту із зображенням Святого вершника **Євстафія Плакیدی**.

Великий інтерес викликають унікальні фотографії демонтажу мозаїк Михайлівського собору та світлини вечних і діячів культури, які піднялися на захист святої обителі. Вражають й інші експонати, зокрема срібні Царські ворота 1811 року з головного іконостасу храму, виготовлені за часів настоятельства преосвященного **Іринія Фальковського**.

Звісно, найдорогоціннішим експонатом музею є оригінал мідного позолоченого барельєфу Архістратига Михаїла з чільного фронтона собору: музейники та численні відвідувачі дуже високо оцінюють цей довершений витвір київської школи металопластики XVII–XVIII століття.

Фасад Михайлівського Золотоверхого собору із барельєфом Архістратига Михаїла

Саме покровительство Архістратига Небесних Сил допомогло численним учасникам Революції Гідності 2014 року, коли Михайлівський Золотоверхий монастир врятував життя багатьом людям, захистивши їх від загонів «Беркута». Ченці та священнослужителі Святої обителі протягом кількох годин били в набат. Історики пригадують, що Михайлівські дзвони так само скликали людей багато століть тому – за часів монгольської загрози у XIII столітті. В XXI столітті в Соборі Архістратига Михаїла знайшли укриття революціонери з Майдану, до храму приносили важко поранених та вбитих. Змерзлі та виснажені люди ночували просто на підлозі храму. На території монастиря діяв штаб волонтерів, активно працював пункт збору медикаментів та іншої допомоги повстанцям. У Трапезному храмі Св. Іоана Богослова розташували операційну, де всім постраждалим надавали медичну допомогу. У головному храмі братія монастиря служила панахиди по вбитих на Майдані. Сьогодні тут моляться за всіх військових, які захищають Україну.

Божим промыслом 900 років тому над широким Дніпром був збудований чоловічий монастир із головним храмом на честь захисника від зла – Святого Архістратига Михаїла, який оспівується у акафісті як *«шестокрилатий перший княже, воєвода Небесних Сил, Херувімів і Серафимів»*. Місце це величне і святе, намолене багатьма поколіннями християн, це – духовний оплот православ'я на нашій землі. Саме за покликанням віруючих храм та монастир століттями розбудовувалися та прикрашалися, підтверджуючи велич земного Дома Божого. Від часів Київської Русі до сьогодні сяючі золотом бані та хрести Собора укріплюють нашу Віру та свідчать про нашу вдячність Богові за його милість і щедрість до України. ■